

SCRISUL bănăţean

REVISTĂ TRIMESTRIALĂ A UNIUNII JURNALIȘTILOR DIN BANATUL ISTORIC
COFINANȚATĂ DE CONSILIUL JUDEȚEAN TIMIȘ

DIRECTOR: VASILE TODI

SERIE NOUĂ - ANUL II NR. 2 (6) 2013

Jules Breton
- Fată de pescar torcând

Cornel UNGUREANU

Istoria literaturii din Banat

Arsenie BOCA

Cuvântul care veșnicește

Viorel ROMAN

Eu pledez pentru... Roma

Tudor ARGHEZI

Literatură de tren

Marius MUNTEANU

Parodii

Ion Marin ALMĂJAN

Și atunci a început și Dumnezeu să plângă...

Interviu

... de vorbă cu Victor NEUMANN

Vasile TODI

Însemnări în vară

Petru OALLDE

Bănățeni de frunte

Marian ODANGIU

Lirismul epic

Nina CASSIAN

Umor liric

Ion ARIEȘANU

Imagini de seară

Vasile BARBU

Literatura românilor din Banatul sârbesc

Marin SORESCU

Dacă nu cer prea mult

- Ce-ai lua cu tine,
Dacă s-ar pune problema
Să faci zilnic naveta între rai și iad,
Ca să ții niște cursuri?
- O carte, o sticlă cu vin și-o femeie, Doamne,
Dacă nu-ți cer prea mult.
- Ceri prea mult, îți tăiem femeia,
Te-ar ține de vorbă,
Ți-ar împuia capul cu fleacuri
Și n-ai avea timp să-ți pregătești cursul.
- Te implor, taie-mi cartea,
O scriu eu, Doamne, dacă am lângă mine
O sticlă de vin și-o femeie.
Asta aș dori, dacă nu cer prea mult.
- Ceri prea mult.

Ce-ai dori să iei cu tine,
Dacă s-ar pune problema
Să faci zilnic naveta între rai și iad,
Ca să ții niste cursuri?
- O sticlă de vin și-o femeie,
Dacă nu cer prea mult.
- Ai mai cerut asta o dată, de ce te încăpățânezi,
E prea mult, ți-am spus, îți tăiem femeia.
- Ce tot ai cu ea, ce atâta prigoană?
Mai bine tăiați-mi vinul,
Mă moleșește și n-aș mai putea să-mi pregătesc cursul,
Inspirându-mă din ochii iubitei.
Tăcere, minute lungi,
Poate chiar veșnicii,
Lăsându-mi-se timp pentru uitare.
- Ce-ai dori să iei cu tine,

Dacă s-ar pune problema
Să faci zilnic naveta între rai și iad,
Ca să ții niște cursuri?
- O femeie, Doamne, dacă nu cer prea mult.
- Ceri prea mult, îți tăiem femeia.
- Atunci taie-mi mai bine cursurile,
Taie-mi iadul și raiul,
Ori totul, ori nimic.
Aș face drumul dintre rai și iad degeaba.
Cum să-i sperii și să-i înfricoșez pe păcătoșii din iad,
Dacă n-am femeia, material didactic, să le-o arăt?
Cum să-i înalț pe dreptii din rai,
Dacă n-am cartea să le-o talmăcesc?
Cum să suport eu drumul și diferențele
De temperatură, luminozitate și presiune
Dintre rai și iad,
Dacă n-am vinul să-mi dea curaj?

româneşti. Victor Vlad Delamarina (1870-1896) este primul și cel mai însemnat poet român dialectal, autor al unor texte devenite celebre, precum *Al mai tare om din lume*, ironie la adresa emfazei locale. Bănăţeanul, localnicul, insul din Lugoj (centru cultural al Banatului) ar fi „cel mai tare om din lume”. După unirea Banatului cu țara (1919) literatura dialectală nu a mai avut aproape nicio importanță, așa că modelul ilustrat de Victor Vlad Delamarina n-a mai avut ecou, cel puțin în literatura majoră din România. Tot un lugojean, Ion Popovici Bănăţeanul (1869-1893), se numără între primii autori de literatură „burgheză”, citadină. Nuvela *Din viața meseriașilor* se înscrie în literatura obiectivă care analizează metamorfozele vieții sociale din Banatul „meseriașilor”. Subliniem meritele acestui autor (poet, prozator, traducător, eseist) și el mort tânăr, având în vedere faptul că proza românească este dominată de literatura rurală. În secolul al XIX-lea, dar și în secolul XX, România este o țară de sate.

În secolul al XIX-lea importante prezențe ale literaturii sârbe afirmă în Banat (sau pornind din Banat) o literatură excepțională.

Secolul al XIX-lea al scrisului bănăţean nu mă ră inițiative demne de semnalat în cadrul literaturii dialectale

Cărturarul Dositei Obradovici, una dintre figurile majore ale luminismului sârb, marele poet Branko Radicevici și romancierul cel mai de seamă al literaturii sârbe, Miloş Crnjanski revendicați de acest ținut jalonează devenirea literaturii din țara vecină.

Unirea cu țara pune accente noi asupra relației dintre români, germani, maghiari, sârbi, evrei. Relația este excelentă, și faptul că Robert Reiter (1899-1989), unul dintre vârfurile avangardei maghiare, prieten și colaborator al lui Kassak Lajos, colaborator la reviste importante ale Europei Centrale (Der Sturm, Viena, Ma, Budapesta) traduce cele mai frumoase balade românești (Miorița, Meșterul Manole) în limba germană este plin de semnificații.

Nu trebuie să trecem peste relația dintre Robert Reiter (după 1949 va scrie sub pseudonimul de Franz Liebhard), Franyo Zoltan și Aurel Buteanu. E un triumf de o mare importanță pentru Timișoara culturală a secolului trecut. Sunt traducători, esești, cărturari care colaborează la revistele trilingve „Banatul” sau la revistele de stânga „Vreera” ale orașului. Lucrul cel mai important din alianța celor trei este neobișnuita activitate de traducător, mai ales a ultimilor doi. Amândoi au trecut la începutul anilor cincizeci prin închisorile comuniste, amândoi au publicat numeroase traduceri sub pseudonim (erau, în anii cincizeci ai comunismului, autori interziși), dar au publicat și multe traduceri care au contribuit la buna relație între culturile Europei Centrale: Franyo din germană în maghiară (Faust) și română, dar și din română în germană (antologii ample de traduceri din Eminescu, dar și din poezia românească de azi). Iar Aurel Buteanu i-a tradus în română pe Kassak Lajos, Karinthy Frigyes ș.a.

• Dragostea lui Dumnezeu pentru cel mai mare păcătos, este mai mare decât dragostea celui mai mare sfânt față de Dumnezeu.

- Mustrea învinge, dar nu convinge.
- Cât ascuți tu de Dumnezeu, ascultă și Dumnezeu de tine.
  - Necredincioșii, spre rușinea noastră, își cred necredinței lor, mai mult decât credem noi credinței noastre.
  - Iertând ștergi ce ierți, ce ierți la altul și se șterge ție. Judecata aceasta te scoate de sub judecată.
  - Din toate timpurile se știe, că atunci când puternicii vremii, ridicau mâna asupra slujitorilor lui Dumnezeu, n-a mai dăinuit puterea lor.
- Cele trei fiare cu care ne luptăm toată viața prin post și rugăciune: Pantera curviei, Lu-

poaica lăcomiei și Leoaica mândriei.

- Un om gras și vorbăreț a mers la un pustnic și l-a întrebat: Ce să fac să mă mântuiesc? Mergi și fă stomacul mic, limba tăcută, inima blândă și smerită și te vei mântui.
- Prima poruncă dată de Dumnezeu omului a fost postul, pentru că s-a zis: Să nu mănânci din pomul cunoștinței binelui și răului; dar postul nu este numai renunțare la bucate, ci și la păcate.
- Nu putem intra în Cer dacă nu a intrat Cerul în noi.
- Cine cinstește preotul vrednic, cinstește mai mult omul, dar cel ce cinstește preotul nevrednic cinstește harul lui Dumnezeu.

În 1989, era clar că reconstrucția statului ortodoxo-comunist se va face printr-un dialog cu Roma. De aceea a venit Fericitul Papă Ioan Paul al II-lea la București și a intrat România în UE și NATO. Pe de altă parte Biserica Ortodoxă Română, este autonomă față de noul stat din UE, dar solidară cu Moscova. Statul se vrea occidental, dar Biserica orientală (?). S-a renunțat la simfonia constantinopolitană dintre stat și biserică la București? O nouă erezie purtând pecetea anului 2013? Un guvern cu de trei ori mai mulți miniștrii ca Germania, cu funcționari plătiți mai bine decât cei din sfera productivă, nefolosirea fondurilor europene, corupție cu larg caracter de masa etc., ilustrează incom-

patibilitatea și blocajul unui stat ortodox.

Nu mai mimetic în UE și NATO. Situația din Grecia, Cipru și Bulgaria nu-i nici ea mai încurajatoare. Ce-i de făcut? Anul viitor partida ortodoxă: FRN, PMR, PCR, FSN, PSDR, PSD, PC, PNL, USL vrea să sărbătorească 25 de ani de la așa zisa Revoluție, dorind să celebreze clientelismul algoritmic, continuitatea cutumelor fanariote, greco-pravoslavnice în

cea mai săracă țară din Europa. În realitate ceea ce s-a petrecut în anul de grație 1989,

e un eșec imens, pentru că nu a refăcut unitatea creștină. Așa că acum Rusia se reface în parametrii satrapiei euroasiatice și aspiră spre vest, spre Balcani, iar România și Moldova au din nou opțiunea: Roma sau Moscova?

Eu pledez pentru Roma, adică, pentru emancipare, pentru o Biserică Românească și un nou stat de tip occidental, care să nu mai fie tolerat cum au fost sute de ani ortodocșii ardeleni în Sfântul Imperiu Roman, ori astăzi, mai toți românii și țiganii în occident.

Pe lângă propagarea idealului de mai sus, faptul că dialogul cu Roma este subminat la București lămurește și o serie de fenomene, care altfel sunt mai greu de înțeles.

De pildă: de ce au ortodocșii salarii de zece ori mai mici ca în vest, de ce sunt ei monitorizați, de ce sunt ei rău văzuți, de ce nu li se iartă datoriile etc.?

Dragi cititori ai revistei „Scrisul bănăţean”, pe această temă am publicat 30 de cărți și 800 de articole în mai toate țările unde trăiesc români. Occidentalii percep tezele mele ca ceva firesc, ortodocșii ca o trădare, iar elitiștii, masonii, evreii, maghiarii etc., cureaua de legătură dintre Imperiu și Periferie.

„Dacă osemintele de slovă și hârtie mai pot să tremure în criptele arhivei, să le scoatem la aer. De acord!” - Tudor Arghezi

Acum vreo 50 de ani erau patru-cinci editori în toată țara. Șaraga din Iași, Samitca din Craiova, Miloșescu la Târgu-Jiu, și Socec-Teclu în București. Ultimul din serie, Müller, era un german, întemeietorul „Bibliotecii pentru toți”, falimentară, din lipsă de cititori, a fost un vizionar păcălit de iluzii. Librăria lui era în Pasajul român. Pinath, din calea Văcărești, tipărea *Micul dor*, *Halima*, *Barbara Ulbrich*, *Haiducii și Minunile Sfântului Siose*, la 5 parale fascicula, prin iarmaroace. Alexandru Macedonski își vindea versurile singur, cu o cartă de vizită trimisă la domiciliu. Eventualul cumpărător, căruia îi certifica poetul titlurile de bărbat distins și unic, cunoscut ca ilustru și amator asiduu de opere de artă, era invitat să contribuie la evoluția culturii.

Literatorul popular, un precursor, cunoscut pe vremuri în toată țara, era Nicu Meț, care își vindea broșurile în tren, de preferință clasa a treia. Ca să plaseze o broșură de 10 bani, el trebuia să câștige bunăvoința pasagerului, gâdilându-l cu un discurs de snoave, todeauna vesel și coleg cu toată lumea. Înfațișarea lui de nebun cu joben și mănuși ascundea o inteligență și, s-ar putea spune, o vocație. Hazurile-i circulau din clasa trenului a treia în toate celelalte clase și la cafenea.

Anecdotele lui Nicu Meț veneau cu sutele, în același prost-gust, dar mărturiseau ceea ce s-ar putea numi un talent. Într-alte epoci, autorul în redingotă, cu cilindru, ar fi putut să aibă un public mai mare, o inspirație debarasată de vulgar și să lase ceva în literatura de umor, cea mai săracă din toate literaturile de bibliotecă.

Mai încoace, un soi de scriitor mult mai puțin gustat, era un oarecare Albușescu, domn cu barbă albă, fost oarece în știința dreptului și la vârsta pensionării căzut în țicneală, fără

nici o chemare pentru litera tipărită. El vindea o gazetă fără dată, pe culoarele vagoanelor de clasa întâia. I se cunoștea o singură vorbă de spirit, destul de dubios. Când călătorul acostat se întâmpla să-i dea o bancnotă de un pol sau de o sută, Albușescu răspundea că pentru persoanele <nobile> nu există rest.

O celebritate de stradă fusese Cilibi Moise, într-adevăr un înțelept. Nu l-am cunoscut. Bănuiesc că l-am apucat.

Un colportor excepțional de tren era și călugărul Dionisie. Mulți ani de zile el și-a vândut pe linia ferată și prin cărciumi ziarul, însoțind tipăritura, pe care când o vindea când o da gratuit, cu îndemnuri, cu maxime și, la nevoie, cu o gâlceavă...

Ce-ar fi dacă poezii și romancierii s-ar întoarce la Nicu Meț, trăgându-i de mânecă, în gări, pe negustorii plecați în campanie comercială, și demonstrându-le că poemele și proza fac parte esențială din compoziția normală a sufletului unui călător?

Se topește-n codru neaua,
Apa-mi intră în galoși
Cu opinci era dezastru;
Vai de bieții mei strămoși.

Simt în talpă mâncărime,
Aș zbura din floare-n floare
Natural, spălându-mi bine
Rapănul de pe picioare

Subțioarei îi mijește
Pană de galinaceu
Aripi de mi-ar da natura
Aș întinde-o teleleu.

Muguri verzi aprinde creanga.
Agățat în pruni văzui că
Inundat va fi Banatul
Ca o Dunăre, cu țuică.

Bătătura dintre dește
Încolțește și mă-mpinge
Să mă dau de-a dura-n iarbă
Către soare, ca o minge.

Aș ieși prin coș afară
Ca o navă cu reacție;
Te salut Arieșene,
Stai tu singur în redacție!!

Dintr-o zi în-sorită de vară, la ceasul când soarele se grăbește spre asfințit,
D o m n u l

picioare de acolo unde s-a implicat militar.” „Și ce ai dori?”, l-a întrebat Dumnezeu. „Aș dori să hotărâm soarta lumii, să intrăm într-un război unde să fim cei mai tari, să nu ne mai moară soldații, iar planeta să ne privească cu teamă și respect.” „Asta dorești, a mormăit Dumnezeu, așa să fie.”

Și-a continuat Domnul călătoria prin lume. A ajuns în Germania. L-a găsit pe un oarecare Hans Schulze într-o fabrică. Urmărea mersul unei mașini și plângea. „De ce plângi, Hans?” l-a întrebat Dumnezeu. „Păi, cum să nu plâng, când mă gândesc ce soartă are și Germania mea. Am pierdut războiul cel mare, am renăscut

Dumnezeu și-a adus aminte de netrebnica sa creație, omul. A hotărât, dintr-un impuls năvalnic, Prea Bunul, să coboare pe pământ, ca să vadă ce ticăloșii mai pune pământeanul la cale. Primul popas terestru l-a făcut Dumnezeu în San Francisco, într-un bar. Și-a reprimat Prea Sfântul greața, văzând muierile goale ce-și dezgoleau sporcăciunile în fața bărbaților ațâțați de băutură și cu sfiala provincialului s-a apropiat de un cetățean care, singur, în colțul lui, sugea dintr-o sticlă de bere și plângea în hazul celorlalți indivizi. „De ce plângi, omule?”, l-a întrebat Dumnezeu. „Cum să nu plâng, i-a răspuns cetățeanul, când văd că America este atât de bogată, atât de puternică militar, atât de plină de armament și n-a câștigat de cincizeci de ani nici un război, ba chiar a ieșit cu coada între

Michelangelo Buonarroti
- Sfânta Familie,
1504 - Galleria degli
Uffizi - Florența

din cenușă, am devenit o țară bogată, ne-am reunificat, dar vechii noștri dușmani din timpul războiului, sârbii și rușii, nu și-au primit răsplata, nici cei ce ne-au trădat, precum românii.” „Și ce ai dori?” l-a întrebat Dumnezeu. „Aș dori ca Iugoslavia să fie făcută praf și pulbere, Rusia să ajungă la sapă de lemn, cerșetoare la mila americanilor și România la fel.” „Așa să fie”, a șoptit Dumnezeu și a plecat. S-a oprit Tatăl nostru ceresc la gurile Dunării. La marginea unui câmp plin de scaieți, un țăran de pe care curgeau zdrențele plângea de se scutura cămașa pe el. „De ce plângi, omule?” l-a întrebat cu milă Dumnezeu. „Nu știu, domnule”, a îngăimat țăranul român. Și atunci a început și Dumnezeu să plângă...

Vasile Todi de vorbă cu Victor Neumann

Do m -
n u l e
Victor Neumann, stăm de vorbă între hotarele „patriei noastre restrânse”. Stăm de vorbă iată, în această primăvară

frumoasă ca o vară londoneză, la noi acasă, în Ţara Banatului. Ce e Banatul domnule prof. univ. dr. Victor Neumann?

Este regiunea în care au avut loc câteva dintre cele mai fecunde interferenţe între tradiţiile româneşti şi acelea europene, între limbile culturilor locale şi ale acelorora învecinate, între expresiile religioase ale Bisericii Ortodoxe şi acelea ale Bisericii Romano-Catolice. Este regiunea care a acceptat şi, uneori, s-a mândrit cu relaţiile creştino-iudaice şi creştino-musulmane. Întâlnirea Balcanilor cu Europa Centrală este aici la ea acasă. Personal, am descifrat semnificaţiile unei geografii inimitabile, diversă, deschisă spre lume, când şi când capabilă să devină infrastructura unei fascinante istorii. Social, economic, politic, Banatul a fost spaţiul experimentelor, al iniţiativelor social-liberale, al aspiraţiilor umaniste şi al dorinţei de bunăstare materială. Uneori, locurile acestea au fost ale acelor indivizi şi comunităţi ce au refuzat servituţile regimurilor autoritare sau totalitare. Din aceste motive şi pentru multe altele, Banatul îşi are particularităţile sale. Cunoaşterea şi invocarea realităţilor istorice este direct legată de proiectele de viitor. Orice perspectivă culturală avem, nu vom putea ignora observaţia potrivit căreia o societate are viitor, atâta vreme cât are un trecut de la care se poate revendica.

Ce trebuie să se întâmple pentru ca Banatul să revină la prosperitatea de altădată?

Văzând cum arată astăzi Banatul, este firesc să ne punem o asemenea întrebare. <Ţara> Timişului, Cernei, Semenicolui, Almăjului, Mureşului şi Tisei a fost şi poate fi şi de-acum înainte una frumoasă. Acest lucru depinde în mare măsură de locuitorii ei de astăzi şi de mâine, de spiritul şi de ideile ce-i animă, de solidaritatea întru construcţie şi reconstrucţie, de reflexele mentale dobândite graţie mediilor social, cultural, civic. Aş numi-o <ţară dunăreană>, ţinând seama de existenţa canalului Bega-Tisa şi de posibilitatea revalorificării lui ca punte de legătură cu marele fluviu al Europei. În altă ordine, admiţând că Banatul are o bogată istorie şi, deci, o identitate moştenită, suntem îndreptăţiţi să căutăm şi să sperăm într-un viitor. Şi ca să răspund îngrijorărilor Dvs., cred

că educaţia şi însuşirea valorilor civilizatorii trebuie să reentre în atenţia familiei, şcolii, opiniei publice.

Esenţială este formarea clasei de mijloc, responsabilă, pragmatică, atentă faţă de sine şi faţă de mediul înconjurător. De asemenea, formarea elitelor profesionale. Am descoperit că există un important potenţial uman la nivelul Timişoarei şi al Banatului. Valorificarea acestuia depinde de instituţiile private şi de cele publice, de investiţiile în minţi creatoare şi în producţii creative. Încurajarea amintitului segment social - tânăr şi talentat - ar însemna enorm pentru proiectele industriilor de vârf (calculatoare, informatică, automatică, electrotehnică, telecomunicaţii), pentru accesarea fondurilor europene, pentru dezvoltarea afacerilor în agricultură, comerţ şi servicii. Un exemplu va face mai simplu de înţeles acest punct de vedere: Banatul are soluţii excepţionale pentru cultivarea cerealelor, grâu, porumb, ovăz, dar şi pentru cultura plantelor industriale, bumbac, in, cânepă, hamei, rapiţă, sfeclă de zahăr. În secolele anterioare, agricultura a reprezentat o preocupare majoră a locuitorilor, a contribuit la aprovizionarea cu alimente a Europei şi a generat un nivel de trai ridicat al propriei populaţii. În fine, dacă asemenea idei ar fi măcar şi parţial puse în viaţă, consider că Banatul ar putea participa din nou la competiţia europeană.

Când şi în ce împrejurări istorice a fost Banatul o regiune cu o administraţie şi o economie pilduitoare?

Cred că au fost momente faste şi nefaste ale istoriei regionale. Banatul, la fel ca alte regiuni bogate ale Europei sau ale lumii, a atras persoane şi comunităţi, şi-a câştigat un bun renume ca urmare a spiritului inventiv al locuitorilor săi. În anii 1800 se afla pe aceeaşi treaptă de dezvoltare cu celelalte regiuni ale Imperiului Austriac. Între 1880 şi 1914 a parcurs o ascensiune economică remarcabilă, Timişoara devenind un important oraş industrial, comercial, bancar, dar şi un loc admirat pentru plurilingvismul său şi pentru fizionomia sa multiconfesională şi interconfesională. În perioada cuprinsă între 1918 şi 1938, Reşiţa, Aradul, Lugojul, Timişoara jucaseră un rol esenţial în continuitatea micii şi marii industrii regionale, în extinderea comerţului, în exploatarea miniere şi în construcţia mijloacelor de transport. Banatul exporta pe piaţa continentală produse textile, încălţăminte, pielărie, pălării, dar şi chimicale, oţel, laminate, motoare şi dinamuri de curent continuu, unelte şi utilaje pentru industria petrolieră, locomotive cu aburi, şine de cale ferată, poduri. La fel de mult era apreciată regiunea pentru diversitatea şi bunătatea produselor sale agricole. Toate,

vorbesc de la sine despre ponderea Banatului în viaţa economică a României, precum şi în aceea a Europei.

Care a fost cel dintâi semn că regiunea îşi pierde statutul autonom?

După Primul Război, când Banatul a fost împărţit între România, Serbia şi Ungaria. Regiunea fusese construită după norme administrativ-economice europene, fusese gândită de către şi în beneficiul politicilor mercantile ale Vienei secolului al XVIII-lea. În anii 1700-1800, pentru întâia oară s-au exploatat sistematic resursele solului şi subsolului, au fost construite căile de comunicaţie pe uscat şi pe apă, s-au deschis primele manufacturi şi fabrici, a fost stimulat comerţul. Traiul populaţiilor regiunii era unul decent, perioadele 1779-1849 şi 1850-1914 echivalând cu o ridicare şi o afirmare a identităţii regionale sub toate aspectele.

Divizarea Banatului în 1918 a atras după sine un handicap administrativ, economic şi social-cultural. Chiar şi aşa, Banatul nu doar a supravieţuit. Dacă despre Banatul sârbesc putem spune că, pentru un timp, conservase trăsăturile ce au particularizat regiunea, despre cel românesc avem suficiente mărturii că ascensiunea din secolul precedent (al XIX-lea) a continuat în deceniile interbelice. A fost admirat de întreaga Românie pentru individualism şi civism, pentru cultura transformată într-o stare de civilizaţie europeană. Regiunea, şi mai ales Timişoara, se impusese în faţa Bucureştiului, îşi câştigase respectul prin oameni şi prin rezultatele de calitate ale creaţiei şi ale muncii.

În timpul celui De-al Doilea Război şi după aceea, regiunea (locuitorii săi) a fost supusă măsurilor discriminatorii ale regimurilor totalitare, între care amintesc legile rasiale, confiscarea averilor şi detaşamentele de muncă forţată ale evreilor, deportările în Bărăgan, excesiva centralizare, marginalizarea şi ştergerea treptată a particularităţilor vieţii economice, civice, multi- şi interculturale. Nu în ultimul rând, ar trebui reţinut faptul că regiunea şi-a pierdut aspectul înfloritor ca urmare a emigraţiei unor întinse segmente sociale, adesea modelatoare în diverse meserii şi profesii, contribuatoare la buna funcţionare a instituţiilor, formatoare a elitelor şi continuatoare a tradiţiilor regionale. Fenomenul debutase în anii 1950, s-a extins în anii 1970-1989 şi după 1990, lăsând în urmă un gol vizibil cu ochiul liber. Spun aceasta fără vreo distincţie între bănăţeni în funcţie de comunităţile lingvistice sau religioase cărora le aparţineau.

(continuare în pag. a 5-a)

(urmare din pag. a 4-a)

Ce s-a întâmplat cu Banatul în anul 1918?

Ca istoric și ca teoretician al culturii și al ideilor politice sunt îndemnat să dau crezare analizei faptelor și interpretării rezultatelor. Urmărind istoria ultimului veac, observ cât de nociv a fost cultul personalității, ce urmări a avut amalgamarea doctrinelor de dreapta și de stânga, ce consecințe tragice au avut ideile extremiste. Politica centralistă, la care și-au adus aportul mulți dintre oamenii politici ai României anilor 1920-1940, a fost adesea potrivnică democrației, diversității, regionalizării. În schimb, a provocat segregarea pe criterii de sex, limbă maternă, religie, avere, apartenență socială, „neam”, etnie etc.

Chiar și așa, Timișoara avusese tentative remarcabile întru fuziunea orizonturilor, avusese mișcări de avangardă în arte, muzică, literatură, economie, management, avusese fabrici și cluburi de renume, o inimitabilă societate civică, eliberată de constrângerile vieții comunitariste. Orașul făcuse efortul de a dejuca politicile segregării, lucrând în favoarea clasei de mijloc și a civismului intercultural. Timișoara n-a fost nicicând antinațională, așa cum pretindeau unii dintre jurnaliștii români ai epocii. Jucase însă o carte cosmopolită, ceea ce nu era pe placul radicalismului ideologic.

Cât privește Banatul, o parte a populației a fost indusă în eroare de politicile etnonaționaliste, sperând ca Bucureștiul să rezolve problemele economice, sociale, administrative în funcție de trăsăturile fiecărei regiuni integrate României după Primul Război. Politicile centraliste însă au instituit un control al statului, descurajând inițiativele locale, dezavuând aspirațiile de sorginte occidentală. A rezultat un interes relativ minor din partea instituțiilor publice locale și a populației regiunii pentru valorificarea moștenirilor istorică, artistică, arhitecturală, plurilingvă și multiculturală. Și, tot astfel, a fost pusă sub semnul întrebării intelligentsia Banatului, formarea și afirmarea propriilor ei lideri ai vieții intelectuale și ai vieții politice. Ceea ce, uneori, a provocat marginalizarea, alteori, a condus la nemulțumiri sociale și la emigrarea în masă a localnicilor.

Tineri intelectuali bănăţeni, au schiţat un posibil steag al Banatului. Au fost voci care s-au ridicat împotriva faptei lor. De ce?

În societățile în care instituțiile statului au creat o cultură autoritară sau totalitară, acolo recunoașterea diferențelor regionale este deficitară. În genere, persoanele astfel instruite, resimt diferența ca pe o agresiune, astfel încât reacțiile lor sunt fie de apărare, fie de respingere. Ideile de unicitate și specificitate

care încă abundă în manualele școlare, în media și în literatură, au fost și sunt creatoare de mituri. Prin urmare, trebuie să treacă un timp până când cetățeanul nostru va accepta firescul lucrurilor, adică existența și drepturile diversităților de orice fel. Până când steagurile vor reprezenta în mintea oricui un fragment de identitate, una dintre multiplele posibile. Căci, steagul poate fi al unui club (Rotary, Lyons), al unei bresle (informaticieni, chimiști, fizicieni, istorici, dar și cofetari, bucătari, constructori, arhitecți), al unui oraș sau al unei regiuni, al unui stat național sau al Europei.

Care este deosebirea sau similitudinea dintre un bănăţean și un regăţean?

Regionalismul nu trebuie să ia locul naționalismului. Prin urmare, atunci când comparăm un bănăţean și un regăţean, se cuvine să o facem cercetând și asumând realitățile istorico-politice, acceptând diversitatea influențelor și a codurilor culturale care au fost semănate în acest spațiu central-sud-est european pe parcursul câtorva sute de ani. România este un stat născut după dizolvarea imperiilor otoman, austro-ungar și țarist, având regiuni ce moștenesc o mulțime de reflexe mentale de sorginte diferită, slavo-rusă, turco-otomană, bizantino-greacă, austro-germană, ungară, slavo-sârbă. România este un spațiu al interferențelor prin excelență, cu alte cuvinte diferențele ca și asemănările sunt la ele acasă peste tot. Desigur, au existat și mai supraviețuiesc unele particularități ale bănăţeanului comparativ cu acelea ale conaționalului său din Vechiul Regat, dar și în raport cu ardeleanul sau bucovineanul. Ele au fost însă mult estompate prin politicile statale.

A fost vreodată posibilă asocierea Timișoarei cu Viena și a Banatului cu Austria? A fost vreodată vorba de vecinătăți ce se acceptau și se cultivau reciproc?

Sentimentele sunt una, iar politicile, alta. E adevărat că Viena a știut cum să exploateze regiunea, a dispus de inteligență și creativitate în materie de administrație, s-a interesat și a descoperit trăsăturile ce particularizau oamenii locului, a fost preocupată de geografia, istoria și produsele culturale ale Banatului. Descriptorii pe care i-a desemnat să-i prezinte locurile au fost funcționari imperiali, oameni de știință și exploratori cu un foarte bun exercițiu în diagnosticarea lumii pe care o cercetaseră. Cazurile lui J. J. Ehrler și Francesco Grisellini sunt exemplare și spun ceva despre modul în care Casa de Habsburg și-a apropiat și integrat regiunea.

Cum se vede viitorul Banatului din perspectivă istorică?

Viitorul trecut - sintagma formulată de is-

toricul Reinhart Koselleck în titlul unei cărți celebre – mă îndeamnă să observ că soluțiile vieții de mâine se găsesc în idealurile și valorile lăsate moștenire de predecesori, precum și în capacitatea de adaptare la dinamica vieții contemporane. De îndată ce descentralizarea va deveni o realitate și administrația regiunii va avea drept de decizie asupra finanțelor și strategiilor economice, asupra patrimoniului cultural și arhitectural, asupra instituțiilor-cheie din învățământ, există speranța ca Banatul să renască. Depășirea situației de criză (intelectuală, economico-financiară, demografică, de conștiință), în care ne aflăm depinde de locuitorii stabili, de cei ce vor fi atrași să se așeze aici, de cei ce vor orienta potențialul uman existent. În cazul în care Timișoara va fi desemnată capitală europeană a culturii, întreg Banatul va primi un impuls. Probabil, aceasta va fi marea lui șansă de a renaște.

Este astăzi posibilă elaborarea unei istorii a Banatului în accepțiune românească, sârbească, ungară și totodată europeană?

Este posibilă și este de dorit. Sunt mulți cei ce își doresc să citească o istorie a regiunii, să afle informații noi, să descopere oameni, locuri, teme puțin ori deloc cunoscute, să înțeleagă evenimente și fapte, să se interogheze și să problematizeze trecutul în relație cu prezentul și cu viitorul. Cred că suntem în măsură să scriem o istorie mai bine documentată, bazată pe reflecție proprie și nu pe ideologii induse. Cred că suntem în măsură să depășim nivelul descrierilor și sensului lucrurilor propagat prin cărțile predecesorilor Nicolae Tincu-Velea, August Treboniu Laurian, Johann Heinrich Schwicker, Johann Nepomuk Preyer, Jenő Syentkláray, Samu Borowszky, Patriciu Dragalina, Cornelia Bodea, I.D. Sucișu ș.a.

Având la îndemână cărțile redactate de-a lungul timpului în mai multe limbi, informațiile rezultate din cercetarea arhivelor, metoda de lucru comparativă, limbajele adecvate, știința contextualizării și îndrăzneala ipotezelor de lucru vom putea elabora studii, monografii sau sinteze din perspectiva istoriografiei contemporane, a curentelor științifice și de idei ce animă viața culturală în acest început de mileniu. Să rescriem istoria? Da, așa s-ar cuveni să procedeze fiecare generație, așa se întâmplă în mediile academice ce se respectă. Cu atât mai mult astfel ar trebui să se întâmple în cazul dezvăluirii trecutului Europei Centrale și de Est, în cazul cunoașterii și recunoașterii istoriilor regionale și naționale, adesea confiscate în beneficiul ideologiilor segregacioniste, autoritare sau totalitare.

Timișoara, 5/11 mai 2013

Citesc într-un jurnal „central”, un material în care se comentează moartea poetului Ștefan Augustin Doinaș și a soției sale Irinel Liciu, intitulat astfel: *Frumusețea unei tragedii*. Fie uitat numele autorului, pentru că o tragedie nu poate fi niciodată frumoasă; nici măcar dezastrul nu este frumos, deși dezastrul poate fi uneori fotogenic. Un câmp cu maci, este un dezastru pentru agricultor, dar pentru ochi...

Nichita către Mircea Micu: „Bătrâne, fac juma de secol. Cum crezi că e bine? Să merg eu sau să vină ei la mine?” Răspunde Micu cu înțelepciune rabinică și intraductibilitate ardelenescă: „Faci cum crezi. Poți și așa, dar poți și invers...”

Zbor spre Viena, gândindu-mă la Marquez, care în timpul unui zbor de lungă durată, nu și-a dezlipit ochii de la o splendidă doamnă ce-i stătea în față ceea ce l-a ajutat să facă tot felul de speculații menite să-i amăgească frica. Norocul meu că zborul e scurt, pentru că din aeronavă lipsește... doamna!

Citesc romanul-poem: *Voința Cerului* semnat de Artur Lundkvist și aflu că în Mongolia lui Gingham Han, păstorul analfabet și căpetenia genială, pe celebrul Drum al Mătășii, călătorul putea circula în siguranță cu tava de aur pe cap fără să-i fie frică de hoți. Dacă am da crezare autorului, atunci chiar a reușit acest Napoleon al stepei albastre să impună cea mai contradictorie dintre legile lumii: Iassa! Un cod libertin și mistic, moral și sălbatic. Un articol din acest cod: „Cel care provoacă o naștere înainte de vreme este obligat să plătească atâtea capete de vite câte luni avea embrionul.” Și asta în 1206!

Mongolia, cucerirea mongolă, a marcat pu-

ternic spiritualitatea rusă creștină.

De la ea a moștenit Rusia, fascinația pentru lumea din spatele oglinzii acvatice, o lume care hrănește neliniștea metafizică.

*

Fiul meu se întoarce din Rusia cu un sfat-dar, de o rară înțelepciune: „Să nu îți pară niciodată copeica altuia, mai scumpă decât rubla ta...”

*

Nu de proști, ci de trimbulizi au crezut comuniștii că pământul fiind confecționat cu mijloace proprii, e prin urmare, al tuturor. Suflete candidă, când inima le devenea albastră, comuniștii numeau vrabia „pasăre proletară”, pentru că refuză oferta țărilor mai bogate toamna. Și totuși, ei nu și-au dorit niciodată, ceea ce conducătorii de azi ai României au reușit: analfabeții să decidă ca cei învățați să uite literele, pentru egalitatea generală.

Jules Breton-Uara

Oare de ce au fost blestemate provinciile unite românești, să aibă mereu în fruntea lor oameni de rangul al doilea? Sigur, sunt și ei buni la ceva, doar Arșakov, susține că numai oamenii de rangul al doilea aduc un folos lent. O minte prea mare nu are nici un rost, este ca iarba pe pământul gras – cade la pământ înainte de a se coace și nu poate fi cosită. Or fi, dar cu obligația să șadă cu o treapă mai jos decât ultima treaptă la podium.

*

Un primar de pe clisură, îmi prezintă cartea sa de vizită: o bancnotă de 500 de Euro. Apoi, hăhăind ca un godac, își reasează tacticos în portofel hârtia. Înțeleg brusc, că numai în prezența

ei, insul își tratează iletrismul. Veți spune: „Un prost!” Da, dar unul pe care nu-l întâlnești pe drum, unul pe care îl descoperi în biroul în care abia dacă încap de propria aroganță, și unde încearcă să impună tăcere și unde incită la respect. Parafrazez: „Cine să-și piardă timpul cu un astfel de ins? Anonimatul îl înghite, zăpezile uitării îl acoperă.” Oare ce s-ar întâmpla cu aura acestui berbantlâc, dacă ar cuteza să gândească asupra deja gânditului pentru a fi folositor pentru ceea ce este încă de gândit?

*

Mor copiii românilor pe fronturi străine. Posturile de știri, citind comunicatele guvernamentale, ne asigură că „au căzut pentru patrie.” Mi se pare justă observația lui Schnizer: „De ce nu se afirmă niciodată că pentru patrie i-au fost amputate ambele picioare?”

Am amintit de Schnizer; omul acesta, s-a născut într-un mare imperiu și a murit într-o mică republică atunci când fostul imperiu a fost redus la proporțiile pe care justiția istoriei i le-a fixat prin Tratatul de la Saint-Germain.

Un răsfățat al muzelor acest evreu austriac, care la optsprezece ani își admira 23 de drame terminate și alte 13 începute. Ce viață!... A apucat zorii instaurării monarhiei liberale, ale octroierii libertăților cetățenești fundamentale, a asistat la o nouă reasezare a eșcherului politic intern impusă de ascensiunea social-democrației austriece, și s-a stins din viață în plină derută economică a Austriei, amenințată de recrudescența fascismului și de însăși nimicirea ființei naționale. A mai apucat să citească la lumânare și să scrie cu pana de gâscă, dar și-a văzut reprezentate piesele în săli scaldate de lumina electrică și a dictat la mașina de scris; s-a mai deplasat în diligență, dar apoi și pe bicicletă, în automobil, cu expresuri rapide, iar în ultimii ani de viață și cu avionul; pățimaș iubitor de muzică, a mai ascultat și la patefon, dar în ultima parte a vieții și pe discuri și la radio. A fost contemporan cu Dickens, Dostoievski sau Victor Hugo, însă și cu Ibsen, Proust, Freud, Rainer Maria Rilke, Kafka și André Breton. Sub ochii lui, lumea și viața...

*

Există genii, și oameni care împletesc lauri pentru aceștia.

Babeș și Alexandru Mocioni, ca două emisfere de Magdeburg, au alcătuit o unitate indestructibilă.

Despre un program bănățean de apărare și afirmare a limbii române, în epoca post-absolutistă, nu se poate vorbi fără contribuția lui Alexandru Mocioni.

În cadrul mișcării politice-naționale a românilor din Banat și Transilvania, Vicențiu

Babeș și Alexandru Mocioni, ca două emisfere de Magdeburg, au alcătuit o unitate indestructibilă. Ceea ce i-a unit n-a fost însă „golul” dintre ei, ci dimpotrivă „plinul”, adică marile și avântatele idealuri ale eliberării noastre naționale.

În presă, în parlament, la întrunirile publice etc., Al. Mocioni a orientat mereu, lupta politică-națională și culturală a românilor din Austro-Ungaria. Babeș însuși a stat, adesea, sub „tutelă” – nu în sens peiorativ al termenului – mocionistă.

În 1887, Vicențiu Babeș recunoaște că: „niciodată nu le tranșez problemele luptei politice-naționale după al meu cap, ci dacă pe alții nu am, apoi discut cel puțin cu domnii Mocionești...”

Spre deosebire însă de Vicențiu Babeș, care era mai degrabă un om al faptei, mereu „pe baricade”, mereu cu inițiativă, Al. Mocioni s-a afirmat, în primul rând, ca un veritabil teoretician, ca un erudit, ca un gânditor: „Cel mai înțelept și mai luminat fruntaș al său, podoaba intelectuală a românilor din Banat și Transilvania, marele gânditor...”

Dintre membrii familiei Mocioni, s-au impus ca lideri naționali: Andrei Mocioni – în epoca „liberală” și Alexandru Mocioni – în epoca

dualistă.

Prestigiul și popularitatea Mocioneștilor au fost imense. În 1901, de exemplu, învățătorul Iosif Olariu, din satul Măidan, de lângă Oravița, notează: „În Măidan numai copiii mici cari nu știu vorbi, nu cunosc numele familiei Mocioni...”

Fără să facă deosebire între bănățean și ardelean, Mocioneștii au sprijinit afirmarea politică-națională și culturală a românilor, nu numai cu vorba, ci și cu mari sume de bani.

Activitatea politică-națională a lui Alexandru Mocioni se completează și cu cea științifică, filozofică și de creație artistică.

În intervențiile – și în disputele – sale politice-naționale și științifice-culturale, Alexandru s-a impus întotdeauna prin profunzimea și diversitatea cunoștințelor și prin logica superioară a demonstrației. Au rămas celebre unele dintre replicile lui Alexandru Mocioni, date adversarilor săi politici. În această privință, neapărat trebuie citat răspunsul ce l-a primit ministrul maghiar Andrassy, când s-a plâns că nu mai știe ce să facă cu cele trei milioane de români din Austro-Ungaria. „Anexați la România cele trei milioane de români și scăpați de necaz”, a răspuns Mocioni.

Toate sau aproape toate cărțile anterioare ale lui Constantin Pădureanu, fie că vorbim despre prozele din *Minutul de la miezul nopții* (1989), *Destine* (1996), *Gustul amar al exilului*

(1999) și *Judecata lui Dumnezeu* (2004), de cele două romane, *Speranța* (1997) și *Ierusalimul împăcării* (2009), de însemnările de călătorie din *Pelerini olteni în Țara Sfântă* (2008) ori *Grecia – pământ sfânt și apostolic* (2011) sau chiar de suculentele conversații din *Interviuri pentru mileniul III* (2002), au ceva în comun cu poemele din *Focuri mocnite* (2012) și, acum, iată, cu cele din volumul de față*, *Focuri arzând. O melancolie a deziderii*, înainte de orice: un sentiment profund al vulnerabilizării și al vulnerabilității ființei pe pragul dintre milenii, într-un timp al istoriei când lumea, societatea, comunitățile umane par a fi intrat ireversibil în zona crepusculară a destrămării, a pierderii unor repere fundamentale. Un univers în care individul nu își mai găsește locul de odinioară, acel loc în care trăirile, proiecțiile, speranțele, visurile aveau o anume coerență, se raportau, fie și prin ricoșeu, la un sistem de valori, la o ordine morală și/sau etică bine articulate. O nostalgie a întregului, prin urmare: a originilor, a rădăcinilor ancestrale, întemeiate pe gesturi, fapte, credințe pline de miez, dătătoare de încredere în sine, dar și în soartă.

Cu viața de fiecare zi captivă între două lumi contradictorii, în poemele lui Constantin Pădureanu, ființa se circumstiază din ce în ce mai greu, își află cu tot mai multă dificultate poziția, situarea; trăiește hărțuită de nălucile unei realități tot mai confuză, mai – aparent – lipsită de sens. Toate acestea ar putea explica de ce, deopotrivă în prozele, dar, mai cu seamă, în lirica lui Constantin Pădureanu, ceea ce contează, în primul rând, este personajul, individul în carne și oase, cu nume și prenume, cu accidentul său biografic inconfundabil, cu secvența lui unică și irepetabilă de destin.

În *Focuri arzând*, personajele se numesc Ioana Gătitu, Tudorița Tizu, Vasile Ciupag, Ilinca Guguloaica, Petre Fudulu, Mărin Cotelici, Gogu Răchită, Titi Radoi, Vasile Oiță, Mitică Marinescu, Nicu Sever, Tudor Scrobeală, Ghița Băluță, Eleonora Marcu, Cristea Avram, Vasile Ciocan, Mihai Durac, Lucreția Postelnicu, Ilie Panduru, Gigi Șerban, Vasile Gachi, Ileana Buciumac, Georgeta Dumitrașcu etc. etc. Au, prin urmare, o identitate clară, un areal existențial precis delimitat (Rudarii Olteniei), un loc și un rol inconfundabile într-o imaginară poiană a lui locan, unde, însă, se face – mai puțin ori chiar deloc – politică. În schimb, se vorbește (bârfește, colportează, evocă, mistifică, analizează despicând firul în patru), ori, pur și simplu, se dialoghează savuros despre viață, despre întâmplări mărunte, despre fapte derizorii ce capătă, prin relatare, uneori, dimensiuni cosmice.

Dar – să o subliniem încă o dată – personajul ca rezultat al pulverizării lumii de dinainte, al atomizării sociale, al deconstrucției statutului avut cândva și schimbat, acum, într-o firavă însăilare intitulată viață de fiecare zi, străină de tot ceea ce e în jur și înstrăinată de sine. Dezorientat și abulic, pășind temător printre capcanele necunoscute ale unei lumi care nu-i (mai) aparține în niciun fel, el, personajul, se încrâncenează să supraviețuiască, inventând și inventându-se ca nucleu epic, ca poveste,

ca narațiune, ca istorisire despre ceva ce s-a petrecut ori se petrece, unic și irepetabil. Ceva care a fost ori care devine Istorie.

Din punerea cap la cap a acestor fragmente rezultă un univers uman halucinant, în care singura care rezistă este povestea, întâmplarea, „narată” ca accident existențial, ca „felie de viață” frustă, trașantă, netransfigurată și fără, aparent, vreo noimă moralizatoare ori moralizantă. Iar povestea se înfiripează, de cele mai multe ori, din lungi monologuri-confesiune, dar și – în buna tradiție a geografiei literare căreia Constantin Pădureanu îi aparține și care îi include, neapărat, pe Marin Preda și Marin Sorescu –, din dialogurile alerte, tăioase, implacabile în care personajele se angajează, uneori cu umor, cu o doză bine controlată de ironie și autoironie, alteori cu o anume detașare vecină cu cinismul, dar întotdeauna asistate de vocea impersonală și improbabilă a unui narator, el însuși copleșit de istoria la care asistă.

Toate acestea concurează la definirea unei atmosfere lirice paradoxale, unde ceea ce primează este, aparent, nucleul epic. Fără excepție, poemele din *Focuri arzând* conțin, fiecare, un subiect, o „temă” ce pot fi, oricând, transformate într-un reportaj, într-o povestire sau chiar o nuvelă: *Fabrica de Zahăr din Rudarii Olteniei*/ Se află așezată pe malul stâng al Jiului,/ La circa 250 de metri de Podul Jitianu,/ Construit de marele Anghel Saligny/ Și ocupă o suprafață însemnată de teren/ Din fosta grădină de legume a ceapeului./ Nimeni n-ar fi crezut vreodată, că aici,/ Pe locurile unde creșteau odinioară/ pepenii și lubenițele/ Cât căpistera, se va produce zahăr./ Lângă corpul clădirii principale, unde / se desfășura / Complicatul proces de fabricare a zahărului,/ Însumând mii de kilometri de țevi,/ Compartimentele tehnice și utilajele,/ Funcționau: rafinăria, atelierul mecanic/ Termocentrala, laboratorul de probe și cel/ de încercări mecanice,/ Un sistem de benzi rulante către magazia/ Și silozul de zahăr./ La un an de la terminare ei, au început/ Lucrările și la Fabrica de Ulei./ Alături de cei 20 de ingineri și tehnicieni/ Veniți de la București, reprezentând creierul/ Activității economice care pornise, de curând, aici,/ Au fost angajați trei sute de bărbați, femei/ și tineri din sat,/ Care au urmat cursuri de calificare în Capitală,/ Pentru industria alimentară în meseriile:/ Operatori chimiști, sudori, electricieni, bobinatori,/ Strungari, frezori, mecanici de utilaje, lăcătuși/ și laboranți./ Campania de prelucrare a sfeclei de zahăr,/ Începea, în fiecare an, în luna august, / Și se termina în ianuarie sau februarie,/ anul următor,/ În funcție de materia primă strânsă în bazele de recepție./ Atunci se angajau câte 200-250 de sezonieri./ Țăranii de ieri deveniseră muncitorii de nădejde/ La fabricile de zahăr și de ulei.” Am citat, integral, la întâmplare, *Fabrica de zahăr*, însă afirmația e valabilă pentru oricare dintre poeme, unele, precum *Chefejap*, *Gelozie*, *Accidentul*, *Tronul ori Întoarcerea din Rusia* atingând o densitate și o tensiune emoțională cu totul remarcabile, respirând aerul tare al parabolei.

În toate, se simte fibra temeinică a prozatorului Constantin Pădureanu, observator nuanțat și cunoscător fin al psihologiei personajelor, al unui mental colectiv precis localizat într-un spațiu geografic și o istorie în care, în percepția lui Constantin Pădureanu, impactul devastator al civilizației moderne asupra satului oltenesc tradițional a pulverizat biografiile, a atomizat comunitatea, a adus-o în pragul unei disperări structurale.

Fără îndoială, din această intuită disperare (cu multe, foarte multe tușe autobiografice) vine și lirismul poeziei lui Constantin Pădureanu, forța poetică ce dă substanță și valoare ineditelor sale incursiuni într-o lume, într-un univers uman ireversibil condamnat. O lume și un univers ce au un trecut, dar căroră, iremediabil, viitorul le lipsește.

Constantin Pădureanu, *Focuri arzând*,
Editura Scrisul Românesc, 2013

Fugind de sufletele moarte,
de-atâtea ori ieșeam din carte,

Mă lepădam de privilegiul
visând să pot rosti „exégii”,

Să las pe drumul nimănu,
Clădiri, poeme și statui.

Îți mai aduci aminte, vară?
Era-n amurg. Eram murdară.

Îți mai aduci aminte, toamnă?
Era târziu. Eram o doamnă.

Aveam lungi rochii roz, lilă,
și îl aveam pe vino-ncoa.

Sub forma unui cățeluș
cu ochi de cocs, cu bot de pluș.

Îmi șiroiau pe două laturi,
zadarnici, anii mei cei maturi

Zbura țânțarul Anofel
Pe lângă sânul meu rebel,
Pe gura mea de poamă coarnă.

Era în zori. Și era iarnă.

Din albumul cu scriitori

Marin Preda în parcul de la Mogoșoaia,
alături de prima sa mașină.

Într-o perioadă a vieții, trăind între două locuințe, a părinților mei și a viitoarei soții, fără un loc stabil, mereu pe drumuri, mă simțeam c u m v a ,

divizat și fugărit. Dar aceasta era de fapt situația. Erau doi părinți la mijloc, în pragul degenerescenței fizice, iar eu eram singurul reazem și serv al supraviețuirii lor. Eu trebuia să-i apăr, să-i servesc, să-i înțeleg, să cobor la nivelul și uzura vieții lor bătrânești, în toate momentele existenței, chiar dacă ei nu aveau să înțeleagă acest efort al meu. Eu îi sprijineam moral și material. Tot eu eram un bun cărăuș al lor, al hranei, de la Alimentara, din piețe, de la cantine. Deci tot eu eram cel veșnic pe drumuri, fără ca ei să priceapă triplul meu efort: de rob al redacției, al scrisului, al drumurilor, în căutare de hrană și medicamente pentru ei. Mă asemuiam, fără voie, cu unii colegi din jurul meu, pe care îi vedeam liberi de angarale, independenți, nepăsători, prinși în vârtejul intereselor zilei, nedând nimănui socoteală de nimic, dar mai cu seamă nefiind răspunzători de soarta a doi bătrâni în asemenea zile, mă și vedeam prins de cleștele unor răspunderi uriașe, care îmi măcinau nervii, puterea, zelul scrisului, atinse și zdrobite deja de uzura muncii la gazetă. Astfel, efectiv mă urmăreau gânduri negre, prăpăstioase nu mi se părea că am un liman salvator, iar răspunderea mea față de părinți arăta a fi un efort fără de sfârșit; care, știam că până la urmă, mă va doborî. Toată această tensiune interioară a mea dură până într-o seară, când revenii ostenit și abătut spre casă, rob al acestor gânduri tulburi. Atunci, în seara aceea, în bucătăria luminată, mă întâmpină bătrâna

mea mamă. Era un decembrie târziu și frigos, cu câteva zile înainte de Crăciun. În încăpere se auzea tictacul ceasornicului de pe bufetul bucătăriei. Mama stătea la masă, singură, în fața unei cești de ceai din plante, a cărei aromă inundase odaia. În clipa următoare, mă uitai brusc în ochii mamei. Citii în ei spaima, deja știută de mine, că aș fi putut-o părăsi. Apoi privirile îmi căzură pe mâinile ei bătrâne, cenușii, pătate de bătrânețe, odihnind oflitate pe tăblia mesei. Și neașteptat îmi reveniră în minte mâinile ei curate, albe și frumoase, din tinerețea ei, chipul fermecător și senin, răsărind parcă din depărtările copilăriei mele nevinovate, și tot de atunci, descoperii ochii ei bruni, strălucitori și superbi, de femeie tânără și fericită... Și o rotită se răsuci în mine, cum stăteam și o priveam, nemișcat, pe mama. Și îmi auzii gândul: „Nu, tu nu trebuie să te plângi că ai fi servul părinților tăi. Cum nici ei nu s-au plâns, în copilăria ta, că ar fi servii tăi. Tu ești fiul lor, nu robul lor. Tu îi aperi, tu îi protejezi, tu nu le robești. Tu prelungești doar viața celor care ți-au dat-o. În momentul acela, auzii pașii tatei care apăru și el în bucătăria tăcută. Mă privea, fără să schițeze nici un gest și fără să scoată un cuvânt, ațintindu-mă cu ochii săi de un albastru indescriptibil, cum nu am văzut decât la puțini oameni. Îi vedeam acum, speriați, pe amândoi foindu-se în jurul meu, neajutorați și temători, cerșind, parcă, de la mine, puterea și entuziasmul tinereții lor, duse de mult de la ei, pe care numai eu, fiul lor, le mai puteam oferi.

Aceste imagini de seară, chipurile lor trase, îngândurate, gesturile lor supuse, așteptarea lor, toate avură darul de a fi pentru mine ca o sabie de foc, ce mă străbătu din creștet până în tălpi, așa încât, în momentul următor, izbucnii într-un plâns fără de oprire. Plânsul însă nu mă liniștea. Nici vorbele lor nu mă linișteau. Ci mă sfâșiau mai adânc. Atunci, luat ca de un val de înflăcărare amară, ce-mi pustia sufletul în întregime, mă năpustii spre ei amândoi și îi strânsei la piept, de parcă ei ar fi fost acum fiii mei, iar nu eu copilul lor, o îmbrățișare îndurerată și fără de sfârșit, în vreme ce, peste noi, bătea ceasornicul, care măsura clipele ce ne mai rămâneau de trăit împreună.

zionale care se dădeau în satele cu populație românească de unele sărbători, cum au fost ruga satului, la „Zăpostât” sau de Crăciun...

Lui Vichentie Avram și lui I.N. Secoșan le-au apărut poezii în grai în „Nădejdea” din Vârșeț.

Mult mai târziu, după dispariția fizică a lui V. Avram (a suferit mult în închisori, fiind considerat – naționalist român!!!) la Editura „Tibiscus” din Uzdin, grație ficei celui care a fost poetul și animatorul cultural V. Avram – Folomoc, doamna Ana Marian, în anul 1996, va apărea placheta de versuri a acestuia, intitulată *Toate viețile mele*.

În anul 1955 la Editura „Libertatea” din Panciova apare de sub tipar romanul *Cumpăna fântânii* a autorilor Todor Crețu și Petru Dimcea, ambii din Uzdin. Acest roman se consideră a fi un fel de literatură clasică pentru scrisul dialectal la românii din Banatul sârbesc. Florin Țăran a dramatizat acest roman și teatrul din Uzdin „Todor Crețu - Toșa” a jucat cu succes în anul 2001 piesa care a avut titlu *Liniște de plumb*.

Un alt pionier al scrisului dialectal în Banatul iugoslav/sârbesc este fără îndoială loța Vinca născut în anul 1937, un adevărat împătimit al acestui gen literar și un scriitor valoros, care are un umor rafinat și un limbaj arhaic foarte îndrăgit. Împreună cu regretatul Todor Crețu-Toșa (1929-1979) au scris timp de, poate, douăzeci de ani, sute de povestioare scurte, hazlii pentru redacția română a postului de Radio Novi Sad, care, fiind interpretate de loța Vinca, un excelent actor, au fost publicate în „Emisiunea pentru ascultătorii de la sate”. Suntem de părere că datorită acestui personaj „Ventilă Agraru” inventat de cuplul Crețu-Vinca și difuzat duminică de duminică la Radio Novi Sad, literatura dialectală și-a obținut definitiv dreptul de cetățenie pășind cu dreptul în marea literatură română.

Cuplul scriitoricesc T. Crețu – I. Vinca a

mai scris și trei piese de teatru: *Ventilă Agraru*, *Ventilă Agraru în haină nouă* și *Omul din casa pustie* care au fost jucate cu succes mare (mai ales la public) de către Teatrul din Uzdin. Piesa *Omul din casa pustie* a fost transformată și în film artistic de regizorul Iulian Ursulescu cu actorii: Ion Vinca, Ioviță Dalea, Ana Niculina Ursulescu, Viorica Țăran, Irime Șămanțu, Ion Secheșan, Pavel Rămianțu, Vasile Demenescu, Adam Onciu... Acest film s-a realizat pentru TV Novi Sad, fiind în același timp cel de-al doilea film artistic al românilor din Voivodina, după *Tinerețe frântă* a regizoarei Maria Marici.

Regretatul medic uzdinean Petru Dimcea (1925-2004), de altfel un foarte talentat scriitor și pictor, dar nu prea realizat în literatură și în artă, a scris în anul 1975 comedia în grai *Pe drumuri*, care de asemenea a fost jucată de teatrul din Uzdin și care a avut un succes nemaipomenit de mare, mai ales știind că este vorba de o comedie inspirată din viața cotidiană a Uzdinului, pe timpul comerțului ilicit cu marfă cumpărată în Italia și apoi vândută în România.

Fără îndoială că și serbările locale care se organizau în satele românești (Torac, Satu Nou, Petrovăsăla, Sân Mihai, Uzdin, Vârșeț, Seleuș, Ecica, Coștei...) au contribuit substanțial la afirmarea acestui gen literar deosebit de îndrăgit mai ales în mediile rurale.

Așa s-a făcut ca azi în provincia Voivodina să existe poeți de certă valoare care scriu în grai bănățean, precum: Ionel Stoit, loța Vinca, Todor Groza-Delacodru, Simion Gașpăr, Costa Popa, Gheorghe Lifa, Ioviță Dalea, Mărioara Sârbu, Aurora Rotariu-Planjanin, Vasile Barbu, Pavel P. Filip, George Tibi Petrovici, Pavel Onciu-Nicoară, Valeriu Grosu, Petronela Barbu-Busuioac, Ion Berlovan, soții Iluța și Cornel Panciovan, Ionel Lazăr, Aurel Lazăr-Cizu, Dănuț Drăghici, George Lavinel Baloș, Adam Ionașcu, Trifu Șoșdean etc.

În atenția cititorilor noștri:

Revista „Scrisul bănățean” se distribuie prin rețeau de difuzare a jurnalului „Banatul” în instituțiile de învățământ de pe cuprinsul Banatului istoric.

se distribuie gratuit

ISSN 2284 – 6956
ISSN-L = 2284 – 6956

www.scrisulbanatean.ro

Tel. 0721 935 392

COLEGIUL DIRECTOR | Ion Marin ALMĂJAN * Vasile BARBU * Ioan BERLOVAN * Nicu CIOBANU * Doru Dinu GLĂVAN * Ioan HAȚEGAN * Răzvan HRENOSCHI * Marian ODANGIU * Gelu STAN
Secretar de redacție: Monica GAIȚA | webmaster: Grațian NEAMȚU | Corector: Ana-Maria COTOȘPAN